

TALABALARNING ESTETIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Najmiddinova Saodat Abduvohid qizi

FarDU 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada, estetik madaniyat haqida tushuncha hamda estetik madaniyatni shakllantirish yo‘llari va talabalarda estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida pedagogik va psixologi xususiyatlarni aniqlash jarayonlari haqida keng ma’lumotlar berilib o‘tilgan. Shuningdek, talabarning estetik madaniyatini rivojlantirishga doir taklif va tavsiyalar berilgan.

Аннотация: В данной статье даны обширные сведения о понятии эстетической культуры и способах формирования эстетической культуры, а также процессах определения педагогических и психологических особенностей в процессе формирования эстетической культуры у студентов. Также даются предложения и рекомендации по развитию эстетической культуры студента.

Abstract: In this article, the concept of aesthetic culture and ways of forming aesthetic culture and the processes of determining pedagogical and psychological characteristics in the process of forming aesthetic culture in students are given extensive information. Suggestions and recommendations for the development of the student's aesthetic culture are also given.

Kalit so‘zlar: estetik, subyektiv, dizayn, estetik svilizatsiya, san’at galereyalari, tendensiya, mentalitet, diversifikatsiya, empatiya, subyektiv did, metafizika, gnoseologik.

Ключевые слова: эстетика, субъективный, дизайн, эстетическая цивилизация, художественные галереи, тенденция, mentalitet, диверсификация, эмпатия, субъективный вкус, метафизика, эпистемология.

Key words: aesthetic, subjective, design, aesthetic civilization, art galleries, tendency, mentality, diversification, empathy, subjective taste, metaphysics, epistemology.

Estetika (qadimgi yunoncha—"his", "tuyg‘u") olamning hissiy qabul qilinishini tadqiq etuvchi fandır. Estetika san’at, madaniyat va tabiatning subyektiv

qabul qilinishini o‘rganadi. “Estetika” terminini nemis faylasufi A.Baumgarten(1714-1776) ilmiy muomalaga kiritgan. Estetikaning sinonimi sifatida go‘zallik falsafasi, san‘at falsafasi, badiiy ijod falsafasi iboralari qo‘llanib kelingan. Estetika o‘z ichiga san‘at estetikasi, tabiat estetikasi, texnika estetikasi, dizayn estetikasi, sport estetikasi, turmush estetikasi, atrof-muhitni go‘zallashtirish va boshqa sohalarni qamrab oladi. Estetikaning tadqiqot obyektlari ichida san‘at alohida o‘rinni egallaydi. U qadimdan to hozirgi kungacha eng ko‘p tadqiq etilgan estetik soha hisoblanadi. Estetikaning bu borada san‘atshunoslik fanlaridan farqi shundaki, u o‘z obyektiga falsafiy-nazariy jihatdan yondashadi.

Estetik madaniyat—ilmiy ijodning estetik tomonini tashkil qiladi. Lekin estetik omillar ilmiy ijodga tarkiban xos bo‘lib, unga yordamchi omil vazifasini o‘taydi. Juda ko‘p ilmiy tadqiqotlar va atoqli olimlar guvohlik berishlaricha, olamning salohiyati, ijodiy mehnati natijalari va samaradorligi uning estetik madaniyati darajasiga bevosita bog‘liq ekan. Olimning estetik madaniyati deganda, uning estetik his-tuyg‘usi, ilmiy farazi, ilmiy fahm-farosati ko‘rgazmali ramziy tasavvurlarni hosil qilish qobiliyati, tafakkurining o‘ziga xos tasviriy umumlashtirishlarga moyilligini tushunamiz.

Estetik madaniyat, jamiyatning san‘at, go‘zallik va estetik qadriyatlarga qanchalik ahamiyat berishini ifodalaydi. Bunga ko‘ra, jamiyatning estetik madaniyatiga uning san‘atga bo‘gan qiziqishi, san‘at asarlarini baholash qobiliyati, estetik qadriyatlarga hurmat va go‘zallikni idrok etish kabi elementlar kiradi. Estetik madaniyat, jamiyatning madaniy boyligi va badiiy mahoratining ko‘rsatkichi ham hisoblanadi. Jamiyatning estetik axloqi shu jamiyatning qadriyatlari, e‘tiqodlari va uslubini aks ettiruvchi san‘at asarlari va me‘moriy inshootlar orqali ham ifodalanishi ham mumkin.

Estetika inson hayotini go‘zal va mazmunli qiladigan san‘at va go‘zallikni idrok etishning ahamiyatini ta‘kidlaydi. San‘at va estetika jamiyatning ruhini va hayot sifatini oshirishi mumkin, degan fikr bor. Demak, jamiyatning estetik mentalitetini rivojlantirish va saqlash madaniy-ijtimoiy taraqqiyotga ham xizmat qiladi. Estetik jamiyatda hayotning har jabhasida san‘at va go‘zallik birinchi o‘rinda turadi. San‘at asarlari musiqa, teatr, adabiyot rassomlik kabi turli sohalarda ishlab chiqariladi va jamiyatning deyarli barcha qatlamini qamrab oladi. Estetik sivilizatsiya jamiyatda san‘at badiiy ishlab chiqarishga qiziqish uyg‘otadigan muhitni yaratishni talab qiladi.

Natijada estetik svilizatsiya jamiyatning san'atga va go'zallikni idrok etishga qanday ahamiyat berishini ifodalaydi. Bunga ko'ra, jamiyatning estetik madaniyati uning san'at asarlariga bo'lgan qiziqishi, estetik qadriyatlarni tushunish va baholash qobiliyati, go'zallikni idrok etish va badiiy ishlab chiqarishga qo'shgan hissasi bilan belgilanadi. Estetik svilizatsiya jamiyatning madaniy boyligi va hayot sifatining muhim ko'rsatkichidir. Estetik madaniyatni shakllantirish usullari san'at, adabiyot, musiqa, kino va arxitektura kabi turli madaniyatlarni ifodalashning estetik shakllaridan foydalangan holda odamlarning estetik hissiyotlarini rivojlantirishga undashga qaratilgan. Estetik madaniyatni shakllantirishning ba'zi usullari mavjud:

1. Badiiy ta'lim: Badiiy ta'limni erta yoshdan boshlash estetik sezgirlikni rivojlantirishga katta hissa qo'shadi. San'at darslarida turli xil san'at fanlarini (rasm, musiqa, teatr va boshqalar) o'rganish va tajriba qilish imkoniyatini ta'minlash kerak.

2. Badiiy faoliyat: Badiiy faoliyat odamlarga o'z ijodini kashf qilish va ifoda etish imkonini beradi. Musiqa, raqs, rasm va haykaltaroshlik kabi badiiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash odamlarning estetik tuyg'ularini oziqlantiradi.

3. San'at galereyalari va ko'rgazmalari: San'at galereyalari va ko'rgazmalar odamlarni turli xil san'at asarlari bilan tanishtirish orqali estetik tajribalarini boyitadi. Bunday tadbirlarni tashkil etish va targ'ib qilish estetik svilizatsiyani shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

4. Tarixiy-madaniy merosni asrab-avaylash: Tarixiy-madaniy merosni asrab-avaylash odamlarning o'tmishga bo'lgan aloqalarini mustahkamlaydi, estetik tasavvurni shakllantiradi. Muzeylar va tarixiy obidalarni qayta tiklash va saqlash odamlarga o'tmishning badiiy va estetik qadriyatlarini kashf etishga yordam beradi.

5. Estetik dizaynni targ'ib qilish: Estetik dizayn kundalik hayotda ham muhim rol o'ynaydi. Arxitektura, interyer dizayni kabi sohalarda yuqori estetik qiymatga ega dizaynlarni rag'batlantirish estetik madaniyat rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

6. Estetik sezgirlik treningi: Estetik sezgirlikni oshirish uchun o'quv dasturlarini tashkil qilish odamlarga estetik qadriyatlarga nisbatan sezgir bo'lishga va estetik tajribalarni ko'proq qadrlashga imkon beradi.

Bu usullar estetik madaniyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Kishilarning estetik hissiyotlarini rivojlantirish, estetik hayotni qabul qilish, yuksak

estetik qadriyatga ega bo‘lgan madaniy qadriyatlarni muhofaza qilish jamiyatning estetik mentalitetini mustahkamlaydi.

Estetik madaniyatni shakllantiruvchi unsurlar jamiyat tarixi, geografiyasi va ijtimoiy tuzilishi bilan chambarchas bog‘liqdir. Bu omillar estetik madaniyatning o‘ziga xos xususiyatga ega bo‘lishiga imkon beradi. Masalan, jamiyatning diniy e’tiqodlari va marosimlari, ularning san’at va estetik qadriyatlarni tushunishlariga ta’sir qilishi mumkin. Estetik madaniyat jamiyatning estetik tushunchasi va tasvirini aks ettiruvchi ko‘plab ijodiy ifodalarni o‘z ichiga oladi. Masalan, jamiyatning rasm yoki haykaltaroshlik uslubi ushbu jamiyatning estetik axloqning bir qismini tashkil qilishi mumkin. Xuddi shunday, jamiyatning musiqiy janrlari, adabiy uslublari yoki tendensiyalari uning estetik mentalitetini aks ettirishi mumkin. Estetik madaniyatning shakllanishi ijtimoiy qadriyatlar va madaniy me’yorlar bilan birga keladi. Shunday qilib, estetik madaniyat jamiyat qadriyatlari va qarashlarini ifodalovchi ifoda shakliga aylanishi mumkin.

Natijada, estetik madaniyat jamiyatning estetik qadriyatlarini aks ettiruvchi va shakllantiradigan hodisadir. San’at, me’morchilik, musiqa, adabiyot va raqs kabi ko‘plab ifoda shakllari estetik madaniyatni shakllantiradigan elementlardir. Bu elementlar jamiyat qadriyatlari, e’tiqodlari va madaniyati bilan o‘zaro aloqada bo‘lib, estetik madaniyatni diversifikatsiya qilishga yordam beradi.

Estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida pedagogik usullar quyidagilar bo‘lishi mumkin:

1. Darslarda ilg‘or tadbirlari: Pedagogik usuldan foydalanib, darslarda ilg‘or tadbirlar belgilanishi mumkin. Misol uchun, talabalarning chizish, rasm qilish yoki musiqa ijro etish bilan bog‘liq tadbirlar tashkil etish. Bu tarz tadbirlar talabalarni estetik madaniyat bilan bog‘liq masalalarga qiziqishga yoki ilg‘or bo‘lishga intilishlarini kuchaytiradi.

2. Ta’limiy sarguzashtlar: Estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida talabalarga ta’limiy sarguzashtlarini ko‘rmasdan amali mashg‘ulot yoki so‘rovnoma qiymatini belgilash o‘rinli bo‘lishi lozim. Bu talabalar uchun ijobiyroq va hayratlantiruvchi bo‘ladi, ularning ko‘nikmadan o‘rganish bo‘yicha ilg‘or mashq yoki amaliyotlar belgilanishi muhimdir.

3. Muhokama: Estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida pedagogik usullarning biri talabalarni muhokama qilishdir.

4. Tahliliy va o‘qish usullari: Estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida pedagogik usullar tahliliy va o‘qish usullarini jamlab o‘z ichiga oladi. Bu usul talabalarning boshqa zamonaviy ijtimoiy-tarixiy, huquqiy rivojlangan mamlakatlar yoki ba’zi holatlardagi rasmiy yoki lotin asosida nashr etilgan yuzlab asarlarini o‘qish, tadqiq qilish va tahlil qilish imkoniyatlarini beradi.

5. Ko‘rgazmali mashqlar va boshqa faoliyatlar: Estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida talabalarni fikr, ta’limiy mashg‘ulot va ommaviy imkoniyatlarni ulardan taqdim etish bilan bog‘liq faoliyatlar olib boorish kafolatlarini berishning eng yaxshi yo‘llaridan biri ta’lim mashg‘ulotlardan foydalanishdir. Misol uchun musiqa, raqs, taniqli chizma mashg‘ulotlari va boshqa jismoniy faoliyatlar bo‘lishi mumkin.

6. Ijtimoiy faoliyatlar yoki jamoatchilik: Estetik madaniyatni shakllantirishning asosiy qismlaridan biri ham jamoatchilik, ya’ni ijtimoiy faoliyatlar bilan bog‘liq bo‘lishidir. Bu talabalarning ijtimoiy muhit bilan aloqalarini rivojlantirish, jamoa bilan hamkorlik qilish va jamiyatning umumiy tarzda estetik madaniyatini o‘rganishga imkon beradi.

Estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida pedagogik usullar o‘shish, suhbatlashish va maslahatlashish asosida ta’limga innovatsion qarashlarni nashr etadi. Iloji bo‘lsa, ushbu pedagogik usullarni birga qo‘llash orqali talabalarga estetik madaniyatni tushunarliroq qilish va o‘zining unga salbiy ko‘rinishdan foydalanishlarini ta’minlab beradilar. Estetika—bu insonlarning estetik tajribalari va estetik sezgirligini oshirishga qaratilgan ta’lim sohasi. Bu jarayonda psixologik xususiyatlarni aniqlash muhim ahamiyatga ega. Estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida muhim psixologik xususiyatlar:

1. Ijodkorlik: Estetik madaniyatni rivojlantirish jarayonida ijodkorlik muhim ahamiyatga ega. Ijodiy fikrlar va turli nuqtai nazarlar estetik sezgirlikni oshiradi. Psixologik jihatdan ijodkorlik miya funksiyalari bilan bog‘liq.

2. Ta’sirchanlik: Estetik tajribalar va go‘zallik bilan bog‘liq tafsilotlardan xabardor bo‘lish estetik madaniyatning asosidir. Psixologik nuqtai nazardan bu sezgirlikka shaxslarning hissiy sezgirligi ta’sir qiladi.

3. Kuzatish qobiliyati: Kuzatish qobiliyati estetik tajribani to‘liq his qilish uchun muhimdir. Kuzatish qobiliyati—bu tafsilotlarni sezish va tushunish uchun ishlatiladigan psixologik xususiyat.

4. Tanqidiy fikrlash: Estetik madaniyatni rivojlantirish uchun tanqidiy fikrlash qobiliyatlaridan foydalanish zarur. Tanqidiy fikrlash—turli estetik tajribalarni obyektiv tahlil qilish va baholash qobiliyati.

5. Empatiya: Estetik tajribalar boshqalarning nuqtai nazarini tushunish va boshqalarning hissiy tajribalariga empatiya qilish qobiliyati bilan boyitiladi. Psixologik jihatdan empatiya odamlarning hissiy holati va reaksiyalarini tushunishga yordam beradi. Bu psixologik xususiyatlar estetik madaniyatni rivojlantirish va estetik tajribalarini yanada boyitish maqsadida shaxslarning ongliligini oshiradi.

Binobarin, estetik bilimlarni rivojlantirishda o‘quvchilarning badiiy faoliyatda ishtirok etishlari, estetik kurslartashkil etishlari, san‘at asarlari bilan tanishishlarini osonlashtirish va ularning o‘z ijodiy imkoniyatlarini ochish imkoniyatini yaratish muhim ahamiyatga ega. Shu tariqa o‘quvchilarning estetik didini o‘stirish, san‘atga bo‘lgan qiziqishlarini oshirish mumkin. Estetika falsafaning go‘zallik, san‘at va idrok masalalari bilan shug‘ullanadigan bo‘limidir. Estetikaning asosiy boshlang‘ich nuqtasi go‘zallik va uning san‘at va hayotdagi rolini o‘rganish va tushunishdir. Estetika fani estetik idrok, subyektiv did, estetik tuyg‘uga muhitning ta’siri, san‘at va estetik ifoda xususiyatlari bilan ham shug‘ullanadi. Bundan tashqari, u san‘at va go‘zallikning jamiyatdagi o‘rni, ularning inson va uning dunyoni idrok etishiga ta’sirini ham tadqiq etadi.

Estetika falsafaning axloq, metafizika, gnoseologiya kabi boshqa sohalari bilan, shuningdek, adabiyot nazariyasi, tasviriy san‘at, musiqa kabi boshqa gumanistik va badiiy fanlar bilan kesishadi. Estetikadagi muhim tushuncha ham “estetikada yo‘q” tushunchasi estetika go‘zallikning yagona va umume’tirof etilgan standartini yoki go‘zallik mezonini belgilay olmasligidan kelib chiqadi. Buning o‘rniga, estetika turli xil va subyektiv narsalar bilan shug‘ullanadi.

O‘quvchilarni estetik madaniyatligini quyidagi mezonlarga ko‘ra aniqlash mumkin:

- estetik bilimlarning tarkib topganligi;
- estetik madaniyatning tarbiyalanganligi;
- estetik va madaniy meros namunalari xabardor bo‘lish;
- estetik tuyg‘uning rivojlanganligi;
- ijtimoiy hayot, tabiat va mehnat go‘zalliklarini his etish;

—go‘zallikka intilish ehtiyojining rivojlanganligi;

—estetik ideaning shakllanganligi;

Talabalarning estetik madaniyatini rivojlantirishda tarbiyaning ahamiyati muhim rol o‘ynaydi. Estetik madaniyatni oshirish uchun tarbiya jarayoning mohiyati shu jarayon uchun xarakterli bo‘lgan va muayyan qonuniyatlarda namoyon bo‘ladigan ichki aloqa va munosabatlarni aks ettiradi. Talabalarning estetik madaniyatini rivojlantirish jarayonida talabalarda jamiyatga naf keltiradigan, shaxsga qo‘yiladigan axloqiy talablariga muvofiq keladigan xulqiy malaka va ko‘nikma hosil qilinadi. Bunga erishish uchun o‘quvchining ongiga, dunyoqarashiga va irodasiga tizimli, muntazam ta‘sir etib boriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoev SH.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. “O‘zbekiston” 2016.
2. Mirziyoev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. “O‘zbekiston” 2017.
3. M. Ochilov. O‘qituvchi odobi. T. 1997 yil
4. V. Karimova. Pedagogika. Psixologiya. Ma‘ruzalar matni. Toshkent, 2008 yil.
5. Sh. Qurbonov. Ta‘limning yangi qadriyatlari. “Ma‘rifat” 25 sentabr 1999.
6. “Savodxonlik va Marketing Asoslari”—Philip Kotler, Gary Armstrong.
7. “Savodxonlikning Asosiy Asoslari”—William M. Pride, O.C.Ferrell.

Research Science and Innovation House